

מעקב פסיקה

ת"צ (מחוזי ת"א) 40173-10-19 דודי שביט נ' כלל חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו, 7.4.2021):

בית המשפט המחוזי תל אביב, מפי השופטת אסתר נחליאלי חיאט, סילק על הסף בקשה לאישור תובענה ייצוגית נגד כלל חברה לביטוח בע"מ. הבקשה הוגשה בטענה כי המשיבה הפרה התחייבות חוזית לשלם "עמלת צבירה" למבקשים ויחד עימם לכל סוכני הביטוח ששיווקו מוצרים מטעם המשיבה. משכך, עולה השאלה האם סוכני הביטוח יכולים להגיש תובענה ייצוגית נגד המבטחת בעילות של הפרת ההתחייבות החוזית של החברה לשלם להם עמלות?¹

לטענת המבקשים, התנהלות המשיבה מקימה עילות תביעה לחברי הקבוצה מכוח חוק החוזים לאור הפרת ההסכמים, הפרת חובה חקוקה ועילות לפי דיני עשיית עושר ולא במשפט.² המבקשים הגישו את בקשת האישור מכוח הפריט הראשון והפריט השני לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "החוק" או "חוק תובענות ייצוגיות").³ המשיבה מצד שני, הגישה בקשה לסילוק על הסף בטענה כי הבקשה איננה מתיישבת עם פריטים 1 ו-2 לתוספת השנייה, בטענה כי מערכת היחסים הגלומה בתוספת השנייה לחוק הינה מערכת יחסים צרכנית, שבאה מעולם חוקי הצרכנות, בניגוד למערכת היחסים החוזית שנוצרה בין המשיבה למבקשים לאור יחסי העבודה בניהם.⁴ בתגובה לבקשת הסילוק, טענו המבקשים כי אין מקום לדון בשלב מקדמי זה בבקשת הסילוק, מדובר בצעד חריג, ויש לדחות את השאלה לשלב הדיון בבקשת האישור.⁵ בנוסף, טענו המבקשים כי נימוק המשיבה מתבסס על פרשנות שגויה לפריטים בתוספת השנייה, פרשנות אשר אינה מתיישבת עם מטרות החוק.⁶

ביהמ"ש קיבל את טענות המשיבה, וקבע כי מהות הקשר בין הצדדים הוא קשר עסקי-מסחרי בין שני עוסקים, כך לא ניתן לכלול בהגדרה של המונח "לקוח" את המבקשים ואת חברי הקבוצה,⁷ ולפיכך אין למבקשים עילה מכוח פריטים 1 ו-2 לתוספת השנייה. עוד נקבע, שאין מקום לקבל בקשת אישור שאין לה זיקה הדוקה לקשר שבין הלקוח לבין חברת הביטוח או העסק לפי פריטים אלו.⁸ משכך, ביהמ"ש סילק את הבקשה על הסף.

להסדר הקבוע בתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, ישנו רקע היסטורי. טרם חקיקת החוק, הוגשו שתי הצעות; הצעת החוק אשר עברה בקריאה ראשונה בכנסת, והצעת החוק שגובשה בוועדת המשנה לעניין תובענות ייצוגיות. בהתאם להצעות, נקבע הסדר כללי לתוספת השנייה בחוק, אשר בעקבותיו ניתן להגיש תובענה ייצוגית בכל עילה ונגד כל נתבע. ואולם, ההסדר לא יצא לאור ולא יושם בפועל,

¹ ת"צ (מחוזי ת"א) 40173-10-19 דודי שביט נ' כלל חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו, 7.4.2021) (להלן: עניין כלל חברה לביטוח).

² שם, בפס' 5.

³ שם, בפס' 7.

⁴ שם, בפס' 8 – 11.

⁵ שם, בפס' 12.

⁶ שם, בפס' 13.

⁷ שם, בפס' 23 – 28.

⁸ שם, בפס' 29 – 34.

עקב הפשרה הפוליטית בין ההצעה הממשלתית להצעת הוועדה,⁹ ובכך הוגבלה האפשרות להגיש תובענה ייצוגית מכוח העילות בתוספת השנייה לחוק.¹⁰

לפי פלינט וויניצקי, המונח "עילת תביעה" בהקשרה של התוספת השנייה, אינו מדויק לחלוטין. קרי, בנוסף לרשימת עילות התביעה, התוספת כוללת רשימה של "מערכות יחסים" מסוימות, אשר הצדדים להן יכולים להגיש תביעה ייצוגית.¹¹ כך למשל, פריט 1 לתוספת השנייה קובע כי ניתן להגיש תביעה ייצוגית נגד עוסק,¹² בדומה, סעיפים 2 ו-3 לתוספת מאפשרים להגיש תביעה נגד מבטח, סוכן ביטוח או חברה מנהלת,¹³ ותביעה נגד תאגיד בנקאי בקשר לעניין שבינו לבין לקוח.¹⁴ שלושת סוגי התביעות שייכים לשדה התובענה הייצוגית הצרכנית. על פניו בעניין **כלל חברה לביטוח**, עסקינן במערכת היחסים בין הצדדים אינה עונה על הגדרת פריט 1 לתוספת השנייה, מאחר שמדובר במערכת יחסי עבודה בין עובד למעסיק ולא מערכת צרכנית בין לקוח למעסיק.

תכלית חוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981, אשר אליו מפנה פריט 1 לתוספת השנייה, היא להתגבר על הפערים ביחסי הכוחות המובנים שבין העוסק לצרכן, ולהבטיח כי העוסק לא ינצל את מעמדו הכלכלי העדיף כדי להתעשר שלא כדין על חשבון הצרכן. בכך שונה מערכת היחסים בין סוכן הביטוח למבטח במסגרתה אין פערי כוחות בין הצדדים, ושניהם נמצאים באותו צד מצדדי המתרס נגד המבוטח.¹⁵

פריט 2 לתוספת השנייה מגדיר את זהות הגורמים הרשאים להגיש תובענה ייצוגית; מצד התובעים, הזכאות להגיש תביעה נתונה למי שהוא בגדר "מבוטח" או "לקוח", ומצד הנתבעים, הזכאות נתונה למי שבגדר מבטח, סוכן ביטוח וקופת גמל.¹⁶ בעניין **בנק יהב**¹⁷ הוגשה בקשה לאישור בשם תובעים שהם זוכי תיקי הוצאה לפועל, אשר ביקשו וקיבלו צווי עיקול נגד חייבים שהם לקוחות של בנקים וחברות ביטוח. על פי הנטען בבקשה, המשיבים הפרו את חובתם למסור מידע בדבר זכויות החייבים. בפסק הדין בעניין **בנק יהב** הורחבה הפרשנות של המונח "לקוח" שבפריט 3 לתוספת השנייה, ונקבע כי כאשר לקוחות בנקים מקבלים צווי עיקול בידי צד שלישי, יש לראות את הזוכה המטיל עיקול על חשבון בנק כ"לקוח" של הבנק לעניין פריט 3.¹⁸ בכך, הלקוח הוא מי שנזקק לשירות הבנק במובן הרחב. הרחבה זו, מבטאת את האופן שבו פועל תאגיד בנקאי אל מול האדם הקטן, כאשר לשיטת בית המשפט ישנם

⁹ ראו **אלון קלמנט "קווים מנחים לפרשנות חוק התובענות הייצוגיות, התשס"ו – 2006" הפרקליט מט 131, 133 (2006)** (להלן: **קלמנט "קווים מנחים"**).

¹⁰ סעיף 3(א) **לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006** (להלן: "החוק").

¹¹ שם, בעמ' 295.

¹² פריט 1 לתוספת השנייה לחוק.

¹³ פריט 2 לתוספת השנייה לחוק.

¹⁴ פריט 3 לתוספת השנייה לחוק.

¹⁵ ראו **דידיה צ' שטרן "על מעמדו המשפטי של סוכן הביטוח: יחסי סוכן ומבטח" מחקרי משפט י 93, 95 – 97 (1993)** (להלן: **"יחסי סוכן ומבטח"**).

¹⁶ פריט 2 לתוספת השנייה לחוק.

¹⁷ **רע"א 2598/08 בנק יהב לעובדי מדינה בע"מ נ' ליאור שפירא ואחרים (פורסם בנבו, 23.11.2010)** (להלן: **עניין בנק יהב**) בקשת רשות ערעור על פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי שניתן ביום 10.02.2008, אשר בו דחה ביהמ"ש את התביעה נגד המדינה, הרחיב את פרשנות המונח לקוח וראה את התובעים כלקוחות הבנקים וקופות הגמל, ודחה על הסף בקשת האישור נגד חברות הביטוח. ביהמ"ש העליון קבע כי יש לפרש את המונח "בקשר לעניין שבינו לבין לקוח" שבאופן שכולל ציות לצו עיקול.

¹⁸ שם, בפס' ל"ב – ל"ד.

מאפיינים המצדיקים קביעת כללים מיוחדים להסדרת אחריותם המקצועית של בנקים, לרבות העובדה שהם מנהלים כספי ציבור.¹⁹ לעומת זאת, בית המשפט העליון קבע כי ביחס לחברות הביטוח, לא ניתן לראות את התובעים כ"לקוח" ולכן אין הם באים בגדר פריט 2 לתוספת השנייה.²⁰ ביהמ"ש העליון נימק את ההצדקה הטמונה מאחורי הרחבת המונח "לקוח" כלפי בנק, אך לא כלפי מנעמים אחרים כמו חברות ביטוח, בטענה כי האופי הציבורי המיוחד של בנק, הופך את הפרטים בחברה כתלויים ונזקקים לשירותיו באופן מובהק ביותר מנמנעים אחרים.²¹ בהשוואה לעניין **כלל חברה לביטוח**, ניתן לטעון כי המונח "לקוח" אינו שקול להחרבה כאשר הנתבע הוא חברת ביטוח, משכך, המבקשים בענייננו אינם נכללים בגדרו של המונח.

בעניין **עפר בר**²² קיבל ביהמ"ש המחוזי בקשת אישור תובענה כייצוגית נגד חברות ביטוח. במסגרת ההחלטה, דחה ביהמ"ש טענות המשיבות כי לא ניתן להגיש בקשה לאישור תביעה ייצוגית בשם צדדים שלישיים בפוליסות אחרות, כי אינם באים בגדר פריט 2 לתוספת השנייה.²³ לבירור סוגיה זו, מפנה ביהמ"ש לדברי השופט גרוסקופף בעניין **מוסאי**,²⁴ אשר שם נקבע כי הפריט 2 ראוי לפירוש באופן תכליתי ובצורה מרחיבה, המתייחס לכל מי שמקבל שירותים מחברת ביטוח ולא רק על מי שקשור או יכול להיות קשור בחוזה ביטוח עימה.²⁵ כתוצאה, נקבע בעניין **עפר בר** כי הנזקקים לשירותי חברות הביטוח במובנם הרחב ומקבלים מהן שירותים בפועל, אף אם נכפים עליהן מכוח הדין, הינם בגדר לקוחות של חברות הביטוח לצורך פריט 2 לתוספת השנייה.²⁶ חשוב לציין, כי לא מדובר בפסקי דין חלוטים.²⁷ מצד שני, בעניין **איי.איי.ג'י**²⁸ אישר ביהמ"ש תובענה ייצוגית נגד חברת ביטוח ע"י צד שלישי שהוא לא בגדר "לקוח" לפי פריט 2 לתוספת השנייה, בקביעה כי נושא התובענה של הצד השלישי נובע מחוזה הביטוח בין המבטח למבוטח, ונוגע לתגמולי הביטוח שהמבקשת כצד שלישי זכאית להם. עוד קבע ביהמ"ש כי בכדי לאשר תובענה ייצוגית ע"פ פריט 2 די בכך שהתובענה תעסוק בעניין כמפורט בפריט ושיש עילה להגשת התובענה לפי החוק.²⁹ חשוב לציין כי הרחבתו של פריט 2 נומקה בין היתר

¹⁹ שם, בפס' ל – ל"א.

²⁰ שם, בפס' ד.

²¹ שם, בפס' ל"ג: "תיתכן השאלה, והרי במקרים רבים מוצאים צוי עיקול כלפי שורה של נמענים, ומדוע נאמר שהזוכה מטיל העיקולים הופך בכך ללקוח של אחד הנמענים (הבנק) אך לא של נמענים אחרים (אנשים פרטיים; חברות ביטוח)? התשובה לכך לטעמי טמונה, כאמור, בייחודיותו של התאגיד הבנקאי, במעמדו במשק, וב"אוניברסליות הציבורית" של פעולתו, שהרי כמעט אין אדם מן היישוב שאינו לקוח של בנק או נזקק לשירותיו, באופן מובהק ביותר."

²² ת"צ 13982-05-13 **עפר בר נ' כלל חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 30.08.2015) (להלן: עניין **עפר בר**) תביעה ייצוגית שעניינה תשלום הפרשי הצמדה וריבית, המתווספים לתגמולי ביטוח המשולמים ע"י המשיבות.

²³ שם, בפס' 53.

²⁴ ת"צ 2010-06-11 **יצחק מוסאי נ' המגן חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 12.12.2012) (להלן: עניין **מוסאי**) ביהמ"ש המחוזי קיבל את הבקשה לאישור את התובענה כייצוגית. נקבע כי יש חובה על חברת ביטוח במצבים שהוא מנועה ע"פ דין משתלם תגמולי ביטוח מכוח צו עיקול, לצרף לסכום תגמולי הביטוח הפרשי הצמדה וריבית בגין תקופת העיכוב.

²⁵ שם, בפס' 33.

²⁶ עניין **עפר בר**, לעיל הי"ש 23, בפס' 53.

²⁷ ראו בקשת רשות הערעור שהוגש בעניין **עפר בר רע"א 3417/21 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' עפר בר** (פורסם בנבו, 04.08.2021). ראו את בקשת אישור הסדר פשרה בעניין **מוסאי ת"צ 2010-06-11 יצחק מוסאי נ' הראלה חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 29.03.2018).

²⁸ ת"צ 12916-08 **איי.איי.ג'י ישראל חברה לביטוח בע"מ נ' בלסטרה שרית** (פורסם בנבו, 26.8.2008) (להלן: עניין **איי.איי.ג'י**) רכב המשיבה נפגע שהיה מבוטח אצל המבקשת, המשיבה הגישה בקשה לאישור תובענה ייצוגית בטענה כי המבקשת אינה משלמת למבוטחיה ולצדדי ג' התובעים אותה את הריבית הקבועה בחוק.

²⁹ שם, בפס' 6.

בכך שבקשת האישור קשורה בצורה ישירה לחוזה הביטוח בין המבטח למבוטח.³⁰ לכן, קבע ביהמ"ש כי המבקשים בעניין **כלל חברה לביטוח**, אינם יכולים להסתמך על הכרעה זו, מאחר שאין בניהם לבין המשביה חוזה ביטוח אלא חוזה עסקי.³¹ כאמור, בעניין **שמואל בן יתח**,³² נקבע כי הלקוח בהתאם לפריטים 1 ו-2 לתוספת, הוא מי שקיימת לו ציפייה סבירה כי הוא זכאי לשירות ביטוחי מחברת הביטוח, או שירותים בסיסיים אחרים אותן מספקות חברות הביטוח ללקוחותיהן כבדבר שבשגרה, כלומר נדרש שיהיה שירות צרכני.³³

בהקשר לתכלית החוק, ישנה תכלית כפולה. מצד אחד, לשפר את ההגנה על זכויות הפרט, בעת הטלת אחריות על בתי המשפט למצוא דרכים פרשניות אשר ישיגו מטרה זו, ומצד שני, מניעת הגשתן של תובענות סרק וניצולן של תובענות ייצוגיות באופן שיפגע בנתבעים ובציבור בכלל.³⁴ על רקע זה, ניתן לטעון כי הכרעתו של ביהמ"ש בעניין **כלל חברה לביטוח**, מקדמת תכליות אלו. כאמור, סילוק התובענה על הסף מהווה מעין הגנה על חברות הביטוח והציבור בכלל מפני תביעת הסרק שהגישו המבקשים או תביעות שעלולים להגיש תובעים פוטנציאליים. בנוסף, אי עמידתם על המבקשים בתנאים המפורטים בפריטים 1 ו-2 לתוספת השנייה, אינה שוללת הגשתה של תביעה ייצוגית לפי פריט אחר, למשל פריט 10 לתוספת, ככל שיצליחו להוכיח יחסי עבודה. כך החלטת ביהמ"ש לא תפגע בזכות הגישה ובזכויות הפרט אלא מעבירה את הדיון לביהמ"ש אחר שיש לו מומחיות בטיפול בתביעות כאלה.³⁵

לבסוף, המודל שבו בחר המחוקק הישראלי ביחס לתוספת השנייה, הוא מעין דרך ביניים, מצד אחד יש הגבלה של העילות ומצד שני, מדובר ברשימה ארוכה יחסית. אך היום, מתעוררות שאלות האם העילות בתוספת השנייה אכן ממצות, באופן שגם מתבטא בקול קורא של צוות בין-משרדי שהקים שר המשפטים בנושא תיקונים בחוק תובענות ייצוגיות,³⁶ במטרה לבחון שינויים בחוק תובענות ייצוגיות. בקול קורא הוצגו כמה סוגיות שאותן מבקש משרד המשפטים לבחון,³⁷ אחת מהן הייתה האם רשימת הפרטים המנויים בתוספת השנייה לחוק אכן ממצה. כך למשל, בהסתכלות רוחבית על עילות התוספת בהתאם לנתונים מאז שנת-2012, יוצא כי בפועל בקשות האישור מוגשות בעיקר בגין ארבעת עילות,³⁸ רובן כ-68% לפי פריט 1 לתוספת, קרי התביעות המסווגות כ"תובענות צרכניות"³⁹.

³⁰ שם, בפס' 7 – 8.

³¹ עניין **כלל חברה לביטוח**, לעיל ה"ש 1, בפס' 34.

³² **ת"צ 4398-09-15 שמואל בן יתח נ' מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (פורסם בנבו, 26.05.2021)** (להלן: עניין **שמואל בן יתח**) בקשות לאישור תובענות ייצוגיות כנגד 5 חברות ביטוח עסקינן בסוגיית הוספת הריבית לתגמולי הביטוח שמקבל המבוטח. שם, בפס' 108.

³³ ראו קלמנט "קווים מנחים" לעיל ה"ש 9, בעמ' 178.

³⁴ עניין **כלל חברה לביטוח**, לעיל ה"ש 1, בפס' 38.

³⁵ ראו **קול קורא: הזמנה לקבלת הערות מהציבור בנושא תיקונים בחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006, משרד המשפטים מחלקת יעוץ וחקיקה (אזרחי), 12 ינואר 2021**.

³⁷ שם, הנושאים הנדרשים לתיקון: בעיית הנציג, תובענות סרק, פניה מוקדמת, סוגיית הגמול ושכר הטרחה המשולמים לתובע ובא כוחו, מקום הליך הגישור בתובענה ייצוגית ורשימת העילות להגשת תובענה ייצוגית.

³⁸ ראו **קרן וינשל-מרגל, אלון קלמנט, "יישום חוק תובענות ייצוגיות בישראל – פרספקטיבה אמפירית" משפטים מה, 709, 726 – 728, (2016)**.

³⁹ שם, בעמ' 727.